وتەی شازدەهەم

بِسم اللهِ الرّحمنِ الرّحيم

(إِنَّمَا اَمْرُهُ اِذَا اَرَادَ شَيْئاً اَنْ يَقُولَ لهُ كُنْ فَيَكُونُ * فَسُبحانَ الّذِي بِيَدِهِ مَلكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) (يس: ٨٢=٨٣).

بە پیشاندانی چوار تیشکی نووری ئەم ئایەتە پیرۆزە بۆ نەفسی خۆم، ئەم وتەیەم نووسی، تاکو بینایی بە نەفسی کوێرم ببەخشێت و تاریکی‌یەکانی دەوروبەری بڕەوێنێتەوە و ببێت بە مایەی دڵنەوایی بۆی.

تیشکی یەکەم:

ئەی نەفسی نەزانم! تۆ دەڵـێیت:

تەنیایی زاتی خوای گەورە، هاودەم لەگەڵ هەمەکی‌بوونی کارەکانی‌دا و.. یەكبوونی زاتی ئەو، هاودەم لەگەڵ گشتی‌بوونی پەروەردگاریّتی‌یە بێیاریدەدەرەکەی‌دا و.. تاکیی ئەو خواوەندە، لەگەڵ شموولی هەڵسوکەوتە بێ هاوبەشەکانی لە هەموو شتێكدا و.. ئامادەبوونی لە هەموو شوێنێكدا، لەگەڵ بێمەکانیی‌دا و.. بەرزیی ڕەهای ئەو، لەگەڵ نزیكبوونی‌دا لە هەموو شتێکەوە و.. یەکتایی ئەو، هاودەم لەگەڵ ئەوەی کە جڵەوی هەموو شتێکی ڕاستەوخۆ لە دەست‌دایە..

هەموو ئەمانە، چەند ڕاستی‌یەکی قورئانن و.. دەشڵـێیت: قورئان دانایە، خۆ "دانا"یش کارێك بە ژیری ناسپێرێت کە بۆی وەرنەگیرێت. کەچی ئەوەتا "ژیری" نەگونجانێکی ڕواڵەتی لە نێوان ئەم شتانەدا دەبینێت. لەبەر ئەوە، دەمەوێت ئەم کێشەیەم بە چەشنێك بۆ ڕوون بکەیتەوە کە ژیری ناچاری تەسلیم‌بوون بکات!

وەڵام:

مادەم لەم بوارەدا بە دوای دڵنیایی‌دا دەگەڕێیت، ئەوا پشت بە ڕێژنەی قورئانی پیرۆز دەبەستین و دەڵـێین:

ناوی "النور" کە یەکێکە لە ناوە جوانەکان، گەلێ کێشەی زۆری بۆ شی کردووینەتەوە، پشت بەخوا ئەم مەسەلەیەشمان بۆ شی دەکاتەوە.

وا لە خوارەوەدا بۆ ئەم مەبەستە ڕێگای نموونەهێنانەوە دەگرینەبەر، کە ڕێگایەکی ڕوونە بۆ "ژیری" و ڕووناکیش ئاراستەی "دڵ" دەکات و، وەك ئیمامی ڕەببانی (ئەحمەدی فاروقیی سەرهەندی) فەرموویەتی، ئێمەش دەڵێین:

نە شـبم نە شب پرستم من

غلام شمسم أز شمس میگویم خبر[1]

چونکە مادەم "نموونە هێنانەوە" درەخشانترینی ئاوێنە ئیعجاز دەرخەرەکانی قورئانە، ئێمەش ناچارین کە ئەم نهێنی‌یە لەم ڕێیەوە ڕوون بکەینەوە و دەڵێین:

تەنها یەك کەس بەهۆی چەند ئاوێنەیەکی جۆراوجۆرەوە سیفەتی "هەمەکێتی"(کلّي)بەدەست دەهێنێت. واتە لە کاتێك‌دا کە ئەو شتێکی "هەندەکی"(جزئي)ی ڕاستەقینەیە، کەچی = بەو هۆکارە = وەك هەمەکی‌یەکی ئەوتۆی لـێ دێت کە خاوەنی گەلێ کاروباری گشتی بێت..

بۆ نموونە: "خۆر" کە هەندەکی‌یەکی دیاریکراوە، بەهۆی شتە ڕوون و بریقەدارەکانەوە دەچێتە حوکمی هەمەکی‌یەوە، بە ڕادەیەك کە سەر ڕووی زەوی لە وێنە و تیشکدانەوەکانی خۆی پڕ دەکات، تەنانەت بە ئەندازەی ژمارەی دڵۆپە ئاوەکان و گەردیلە بریسکەدارەکان درەوشانەوە بەدەست دەهێنێت.

ئنجا هەریەك لە گەرمی و ڕووناکیی خۆر و هەر حەوت ڕەنگەکانی، سەرجەم ئەو شتانە دەگرنەوە کە لە بەرامبەریانەوەن، لە هەمان کاتیش‌دا هەموو شتێکی ڕوون و بریقەدار جگە لە وێنەی خۆر، گەرمی و ڕووناکی و حەوت ڕەنگەکانی خۆریش لەناو بیلبیلەی چاوی خۆی‌دا جێگا دەکاتەوە و دڵە خاوێنەکەی خۆی دەکات بە عەرشێك بۆ هەموو یەکێ لەوان.

واتە هەروەك "خۆر" بە سیفەتی تاکی(واحدية)ی خۆی هەموو ئەو شتانە دەگرێتەوە کە لە بەرامبەریەوەن، لە هەمان کات‌دا و لە ڕووی سیفەتی تەنیایی(أحدية)ی خۆیشیەوە بە جۆرێك لە جۆرەکانی درەوشانەوەی زاتی خۆی

(هاودەم لەگەڵ هەموو تایبەتکاری و سیفەتە زۆرەکانیدا) لە هەموو شتێكدا ئامادەیە.

مادەم لە نموونە هێنانەوە(التمثیل)وە بۆ خۆنواندن(التَّمَثُّل) گواستمانەوە، ئەوا ئاماژە بۆ سێ جۆری خۆنواندن دەکەین، تاکو ببێت بە تەوەرەی ئەم باسەمان:

یەکەمیان: وێنەی "شتانی ماددیی چڕ" لەناو ئاوێنەکاندا، غەیری ئەو شتانەیە و خودی خۆیان نییە و، چەند مردوویەکن جگە لە وێنە ڕواڵەتییەکەی ئەو شتە ماددییە خاوەنی هیچ تایبەتکارییەکی تری ئەو نین. بۆ نموونە: ئەگەر تۆ = ئەی سەعید! = بڕۆیتە ناو کۆگای ئاوێنەکانەوە ئەوا ئەم یەك "سەعید"ە دەبێت بە هەزار! بەڵام تەنها یەك سەعید = کە خۆتیت = لە نێوان ئەم هەزاران سەعیدەدا خاوەنی ژیانە و، هەموو ئەوانی تر مردوون و تایبەتکاریی ژیانیان تێدا نییە.

دووهەمیان: وێنەی "نوورانییە ماددییەکان" لە ئاوێنەکانیاندا هەروەك خودی خۆیان نییە، لە هەمان کاتدا غەیری خۆشیان نییە! چونکە ئەو وێنانە گشت لایەنەکانی ماهییەتی ئەو نوورانییە ماددییە ناگرنەوە، بەڵام خاوەنی زۆربەی تایبەتکارییەکانی ئەو نوورانییە ماددییەن، بۆیە = وەك ئەو = بە خاوەن ژیان دادەنرێن.

بۆ نموونە:

کاتێ کە خۆر تیشکی خۆی بەسەر گۆی زەویدا پەخش دەکات، وێنەکەی خۆی لە هەموو ئاوێنەیەکدا دەردەخات.. کەواتە هەموو وێنەیەکی خۆر لەو ئاوێنانەدا دارای چەند تایبەتکارییەکی هاووێنەی تایبەتکارییەکانی خۆرە، چ ڕووناکی و چ حەوت ڕەنگەکانی خۆر. گریمان خۆر خاوەن هەست بێت و، گەرمییەکەی بریتی بێت لە توانستی و، ڕووناکییەکەشی بریتی بێت لە زانستی و، حەوت ڕەنگەکانیشی بریتی بن لە حەوت سیفەتەکانی، ئەوا خۆری تاکی تەنیا لە یەك کاتدا لەناو هەموو ئاوێنەیەکدا ئامادە دەبوو، هەریەك لەو ئاوێنانەشی دەکرد بە جۆرە تەلەفۆنێك و عەرشێکی تایبەتی بۆ خۆی و هیچ"شتێك ڕێی لە هیچ شتێکی تر نەدەگرت و، ئەو کاتە دەتوانرا هەر بەو ئاوێنەیەی لەناو

دەستماندایە ڕووبەڕووی هەموو یەکێك لەوانە ببوایەتەوە. هەروەك ئێمە لە خۆرەوە دوورین کەچی ئەو لە خۆمان نزیكترە لێمانەوە.

سێهەمیان: وێنەی "ڕۆحیانەتە نوورانی‌یەکان" لەناو ئاوێنەکانیاندا چەند وێنەیەکی زیندوون و لە هەمان کاتدا خودی خۆشیانن، بەڵام لەبەر ئەوەی دەرکەوتنیان لەناو ئاوێنەکاندا بەپێی توانا و لێهاتنی ئەو ئاوێنانە دەبێت، ئەوا ئاوێنەکان جێگای ماهییەتی زاتی ڕۆحیان تێدا نابێتەوە.

بۆنموونە: حەزرەتی جوبریل = دروودی خوای لەسەر بێت = لەو کاتەدا کە لەسەر شێوەی هاوەڵی بەڕێز "دحیة الکلبي" ئامادەی کوڕی پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = دەبوو، هەر لەو کاتەدا بە باڵە خاوەن سام و شکۆکانیەوە لە بەردەم عەرشی مەزنی خوای گەورەدا سوژدەی دەبرد و، هەر لە هەمان کاتیشدا لە گەلێ جێگەی زۆر و زەبەندەدا ئامادە دەبوو، چونکە فەرمانەکانی خوای گەورەی لەو شوێنانەدا ڕادەگەیاند! هیچ کام لەم کارانەش ڕێگای کارێکی دیکەیان لێ نەدەگرت.

لەم نهێنی‌یەوە تێدەگەین کە چۆن:

پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = لە یەك کاتدا سڵاواتی سەرجەم نەتەوەکەی لە هەموو شوێنێکدا دەبیستێ، چونکە ماهییەتی پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = نوورە و هەوییەتەکەشی نوورانی‌یە..

هەروەها تێدەگەین کە چۆن پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = ڕۆژی قیامەت لە یەك کاتدا چاوی بە هەموو "أصفیاء"ی نەتەوەکەی دەکەوێت، بێ ئەوەی بینینی یەکێکیان ڕێ لە چاوپێکەوتنی یەکێکی تریان بگرێت..

تەنانەت کەسانێك هەن لە نێوان ئەولیاکاندا کە نوورانێتیی زیادیان بەدەست هێناوە و ناوی "أبدال" یان لێ نراوە، لە یەك کاتدا لە گەلێ جێگای جیاجیادا دەبینرێن ، دەڵێن کە تەنها یەك کەس لەوان لە یەك کاتدا گەلێ کاروباری جیاواز ئەنجام دەدات، چونکە هەروەك شوشە و ئاو و ماددە هاوچەشنەکانیان دەبن بە ئاوێنەی تەنە ماددی‌یەکان، هەوا و "أثیر" و گەلێ بوونەوەری تری

جیهانی میسالیش وەك چەند ئاوێنە و هۆکارێکی گواستنەوەی بە ئەندازەی خێرایی ئەندێشە و هەورەتریشقەیان لـێ دێت بۆ ڕۆحانی‌یەکان ، ئیتر ئەو ڕۆحانی‌یانە، بە ئەندازەی خێرایی ئەندێشە، لەناو ئەو مەنزڵگا جوان و ئاوێنە خاوێنانەدا هاتوچۆ دەکەن و لە یەك کاتدا دەڕۆن بۆ هەزاران جێگا.

لە کاتێك‌دا کە بوونەوەرانی دەستەوسانی ڕامکراوی وەك "خۆر" و چەند بەدیهاتوویەکی نیمچە نوورانیی پابەندی مادده وەك "شتانی ڕۆحانی"، بگوێجێ بەهۆی "نوورانێتی"یەوە لە تەنها یەك کاتدا لە جێ‌یەکی تایبەتی و لە هەمان کاتدا لە چەندین جێی تریش‌دا ئامادە بێت، چونکە لەو کاتەدا کە ئەو بوونەوەرە لە خۆی‌دا پابەند و بەستراوەیە، کەچی حوکمی کوللی‌یەکی گشتی و ڕەها وەردەگرێت و بە ئیختیارە جوزئی‌یەکەی خۆی گەلـێ کاری زۆر لە تەنها یەك کاتدا ئەنجام دەدات..

لە کاتێك‌دا کە ئەم بوونەوەرە لاواز و بەدیهاتووە نیمچە نوورانی‌یانە وابن، دەبێ ئەو کەسە چۆن بێت کە خاوێنە لە ماددییەت و لەوەش کە بە "سنوور" دەست‌نیشان بکرێت و، هەرگیز تاریکایی "چڕوپڕی" = کە سیفەتی ماددەیە = توخنی ناکەوێت. تەنانەت ئەم هەموو ڕووناکی و شتە نوورانی‌یانە تەنها چەند سێبەرێکی چڕی ڕووناکی‌یەکانی ناوە جوانەکانی ئەون.. بگرە سەرجەمی بوونەوەران و ژیان و جیهانی ڕۆح و جیهانی میسالیش تەنها چەند ئاوێنەیەکی ڕوونی دەرخستنی جوانیی ئەو خواوەندە خاوێن و مەزنەن کە سیفەتەکانی دەورەی هەموو شتێکیان داوە و کاروبارەکانیشی هەموو شتێکیان گرتووەتەوە..

ئایا دەبێت چ شتێك هەبێت بتوانێت ڕووی خۆی لە ڕووتێکردنی "تەنیایی" ئەو بشارێتەوە، کە لە نێوان درەوشانەوەی سیفەتە گشتگیر و کاروبارەکانی‌دا دەدرەوشێتەوە، ئەوانەی کە بە ویستی هەمەکی و توانستی ڕەها و زانیاریی بە هەموو شت ئاگای ئەو دەردەکەون؟ یان کام شت بە لایەوە گران دەبێت و.. چ شتێك دەتوانێت خۆی لـێ بشارێتەوە و.. چ تاکێك بۆی دەکرێت لەو دوور بێت و.. چ کەسایەتی‌یەك دەتوانێت = بێ ئەوەی هەمەکێتی بەدەست بهێنێت = لەو نزیك ببێتەوە؟

بەڵێ، "خۆر" بەهۆی ڕووناکی‌یە ڕەها نەبەستراوەکەی و وێنە ناماددی‌یەکانی لەناو ئاوێنەکاندا، لە گلێنەی چاوت نزیك‌ترە لێتەوە، کەچی تۆ بە جۆرێکی ڕەها لەو دووریت! چونکە تۆ بە وێنەی ئەو ڕەها نیت، بەڵکو پابەندی گەلێ شتی ئەوتۆیت کە لە خۆر دوورت دەخەنەوە. جا بۆ ئەوەی لە "خۆر" نزیك ببیتەوە، دەبێ لە گەلێ پەیوەندی و پابەندیی ماددی خۆت دابماڵیت و زۆر پلە و پایەی هەمەکی ببڕیت، کە ئەمەش داخوازی ئەوەیە بە ئەندازەی گۆی زەوی گەورە ببیت و بەقەدەر مانگیش بەرز ببیتەوە تاکو بتوانیت = تا ڕادەیەك = لە پلەی ڕاستەقینەی خۆرەوە نزیك ببیتەوە و بێ پەردە ڕووبەڕووی ڕابوەستیت!

هەروەك ئەمە سەبارەت بە خۆرەوە وایە، خواوەندی مەزنی "ذو الجمال" و جوانی "خاوەن کەماڵ"یش = ولله المثل الأعلى = بە هەمان جۆرە، چونکە ئەو خواوەندە لە هەموو شتێکی‌تر لە تۆوە نزیکترە، کەچی تۆ بە ڕادەیەکی لە سنووربەدەر لەو دووریت. خۆ ئەگەر هێز و توانا لەناو دڵتدا و "بەرزی"یش لە ژێریی خۆتدا شك دەبەیت ئەوا هەوڵ بدە ئەو خاڵانەی لەناو نموونەکەدا هاتن، بەسەر "حەقیقەت"دا تەتبیقیان بکە.

تیشکی دووهەم:

خوای گەورە دەفەرموێ: (**إنَّما اَمْرُهُ اِذا اَرادَ شَيئاً اَنْ يَقُولَ لَه كُنْ فيكون**) (يس:٨٢).

هەروەها دەفەرموێ: (**إنْ كانَتْ الاّ صَيحةً واحدةً فاِذا هُمْ جَميعٌ لَدينا مُحْضَرون**) (يس:٥٣).

ئەی نەفسی بێ ئاگام! تۆ دەڵـێیت:

ئەم ئایەتە پیرۆزانە و هاوچەشنیان ئەوە دەگەیەنن کە شتان تەنها بە یەکجار و فەرمانێکی خوایی بەدیهێنراون و پەیدا بوون، کەچی ئەم ئایەتانەی تر: (**صُنْعَ الله الذي اَتقَنَ كُلَّ شَيء**) (النمل:٨٨) و (**اَحْسَنَ كُلَّ شَيءٍ خَلَقَهُ**) (السجدة:٧) هەروەها ئایەتەکانی تری هاوچەشنیان دەری‌دەخەن کە

شتان به لەسەرخۆیی و هەنگاو به هەنگاو لە ڕێی توانستێکی مەزن و زانستێکی هەمەلایەنگیر و وردەکارییەکی نێوان دانستێکی لەڕادەبەدەردا، بەدیهێنراون.

ئایا به چ ڕێگایەك ئەم دوو چەشنە ئایەتانە یەك دەخرێن؟

وەڵام: پشت به ڕێژنەی قورئانی پیرۆز دەبەستین و دەڵێین:

یەکەم: هەرگیز ئەم ئایەتانە پێچەوانەی یەکتر نین ، چونکە هەندێ لە بوونەوەران بەو جۆرە دروست دەکرێن کە ئایەتەکانی یەکەم دەریانخست، وەك: دروستکردنی یەکەم جار.. کەچی بەشێکی تری بوونەوەران بەو جۆرە بەدیدەهێنرێن کە ئایەتەکانی تر باسیان کرد، به وێنەی: هێنانەوە و دروستکردنەوەی هاوچەشنی بوونەوەرانی پێش خۆیان.

دووهەم: ئەوپەڕی ڕێسا و وردەکاری و ئەوپەڕی جوانی و سنعەت و کەماڵی بەدیهێنان، لە ناوەندی ئاسانی و خێرایی و زۆری و فراوانیدا، به بوونەوەرانەوە دەبینرێن، به ڕادەیەك کە شایەتییەکی ڕەها لەسەر حەقیقەتی ئەم دوو جۆرە بەدیهێنانە دەدەن. کەواتە هیچ پێویست ناکات لە دەرەوەی ئەو شتانەدا، لەسەر هاتنەدییان، مرۆڤ خەریکی لێکۆڵینەوە بێت (چونکە به بەرجەستەیی لە بەرچاودان). بەڵام جێی خۆیەتی پرسیار بکرێت و بوترێت: نهێنیی حیکمەت لەم دوو جۆرە بەدیهێنانەدا چییە؟

لەبەر ئەوە، به نموونەیەك ئاماژە بۆ ئەم حیکمەتە دەکەین و دەڵێین:

وەستایەکی کارامە = بۆ نموونە وەك بەرگدروویەك = بڕێك پارە خەرج دەکات و ماندوو دەبێت و هونەر و کارامەییەکەی خۆی دەخاتەکار تاکو شتێکی جوانی تایبەت به سنعەتەکەی خۆی دروست بکات و بیکات به نموونە(مۆدێل)ی سنعەت و دروستکراوەکانی، چونکە پاشان دەتوانێت = بێ مەسرەف و ئەرك و به خێراییەکی تەواو = هاوشێوەی ئەوسنعەتەی یەکەم جاری دروست بکات، تەنانەت هەندێ جار ئەم کارەی هێندە بەلاوە ئاسان دەبێت دەڵێی ئەم تەنها فەرمان دەردەکات و کارەکەش لە خۆیدا ئەنجام دەدرێت! چونکە کارەکەی ڕێكوپێکی و بەردەوامییەکی وردی چەشنی کاری کاتژمێری بەدەست هێناوە، وەك بڵێی کارەکە تەنها به فەرمان بۆ دەرکردن ئەنجام دەدرێت..

کارسازی دانا و وێنەکێشی زانایش = ولله المثل الأعلى = بە ڕێسایەکی "قەدەری"ی وەك نموونەی ئەو شتە، کۆشکی جیهان و هەموو شتانی ناوی داهێناوە و، پاشان ئەندازەیەکی دیاریکراوی بە هەموو شتانی ناو کۆشك بەخشیوە، چ هەندەکی بن یان هەمەکی.. "جوزء" بن یان "کول".

خۆ ئەگەر سەرنج لە کارەکانی ئەم خواوەندە وێنەکێشە ئەزەلی‌یە بدەیت، دەبینیت: هەموو "چەرخ"ێك دەکات بە نموونە(مۆدێل)ێکی ئەوتۆ کە جیهانێکی نوێ و ناوازە و ناسکی ئەوتۆی دەکاتە بەر بە موعجیزاتی توانستی خۆی ڕازێنراونەتەوە و.. هەموو "ساڵ"ێکیش دەکات بە پێوانەیەك کە بە کارە دەراساکانی میهرەبانیی خۆی چەندین بوونەوەری نوێی بە بەر دەچنێت و.. هەموو "ڕۆژ"ێکیش دەکات بە دێڕێکی ئەوتۆ کە چەندین بوونەوەری ناوازە و نوێی وایان تێدا دەنووسێت کە بە وردەکاریی حیکمەتی خۆی ڕازێنراونەتەوە.. هەر ئەم خاوەن توانستە ڕەهایەی کە هەموو چەرخ و ساڵ و ڕۆژێکی کرد بە نموونە و شتانی بە بەر برین، گۆی زەویش، تەنانەت هەموو چیا و بیابانێك و گشت باخ و بێستان و درەخت و گوڵێکیشی کردووە بە نموونە و گەلێ بوونەوەری تازە و پاراوی هاوشانی یەکتری لەسەر زەوی‌دا دروست کردووە، بەم چەشنە دنیایەکی نوێ بەدی‌دەهێنێت و، دوای ئەوەی جیهانی پێشووی لە بەرچاودا لابرد جیهانێکی تری ڕێكوپێك و نوێ دەهێنێتە گۆڕێ.

بەم جۆرە، خوای گەورە لە هەموو وەرزێك‌دا گەلێ موعجیزەی نوێ لەسەر توانستی ڕەهای خۆی پێش‌چاو دەخات و، لە هەموو باخ و بێستانێك‌دا دیاری‌یە تازەکانی میهرەبانیی خۆی ئاشکرا دەکات و، کتێبێکی نوێی حیکمەت دەنووسێت و، سەرلە نوێ خانەیەك بۆ پێ‌گەیاندن و ئامادەکردنی میهرەبانی‌یەکەی دادەمەزرێنێت و، پۆشاکێکی ناوازەی نوێ لەبەر بوونەوەران دەکات و، لە هەموو بەهارێك‌دا بەرگێکی نوێی ڕەنگین دەکاتە بەر هەموو درەختێك و، بە چەندین ئارایشتکاریی نوێ و درەخشانی چەشنی ئەستێرەدرەوشاوەکان دەیڕازێنێتەوە و دەستەکانی لە دیاری‌یەکانی میهرەبانی پڕ دەکات.

ئەو کەسەی کە بەوپەڕی وردەکاری و کەماڵی ڕێكوپێکی ئەم کارانە جێبەجێ دەکات و، ئەم جیهانە گەڕۆکانەش کە بەسەر تەنافی زەماندا هەڵخراون دەگۆڕێت و بەوپەڕی دانایی و چاودێری و توانست و وردەکاری بە دوای یەكدا دەیانهێنێت..

بێگومان ئەوکەسە، خاوەنی توانستێکی ڕەها و دانستێکی ڕەها و بینین و زانستێکی ڕەهایە و، هەرگیز ناگونجێ هیچ کارێکی بە "ڕێکەوت" لە دەست ڕوو بدات.. ئەو کەسە، ئەو بەدیهێنەرە مەزنەیە کە دەفەرموێ: (**إِنَّمَا أَمْرُهُ اِذَا اَرَادَ شَيْئاً اَنْ يَقُولَ لهُ كُنْ فَيَكُونُ**) (يس:٨٢) و (**وَما اَمرُ السَّاعَةِ اِلاّ كَلَمْحِ البصَر اَو هُوَ اَقْرَب**) (النحل: ٧٧). بەم جۆرە، توانستی ڕەهای خۆی دەردەخات و ڕوونی دەکاتەوە کە حەشر و قیامەت سەبارەت بەو توانستەوە لەوپەڕی ئاسانیدایە، سەرجەمی شتانیش ژێربار و ملکەچی تەواوەتیی فەرمانەکانی ئەون و، شتانیش = بە بێ دەستتێوەردان و کارتێداکردن = یەکسەری و ڕاستەوخۆ بەدیدەهێنێت. قورئانی پیرۆز، بۆ ئەوەی ئاسانیی ڕەها لە بەدیهێنانی شتاندا دەربخات، دەریدەبڕێت کە خوای گەورە تەنها بە فەرمان دەرکردن هەر شتێکی بوێت بەدیی دەهێنێت و ئەنجامی دەدات.

بە کورتی:

هەندێ لە ئایەتە پیرۆزەکانی قورئان ئەوپەڕی وردەکاری و دانایی لە بەدیهێنانی شتاندا ڕادەگەیەنێت، بە تایبەت لە سەرەتای بەدیهێناندا.. بەشێکی تری ئایەتەکان ئاسانیی ڕەها و خێرایی ڕەها و ئەوپەڕی ملکەچی و بێ ئەرکی لە بەدیهێنانی شتاندا دەردەخات، بە تایبەت لە دووپاتبوونەوە و سەرلەنوێ بەدیهێنانەوەی ئەو شتانەدا.

تیشکی سێهەم:

ئەی نەفسی گرفتاربووی وەسوەسەم! ئەی ئەو دەروونەی کە سنووری خۆتت شکاندووە!

تۆ دەڵـێی: ئایەتی: (**ما مِنْ دابَّةٍ اِلاّ هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِها**) (هود:٥٦) هەروەها ئایەتی: (**بِيَدِهِ مَلكوتُ كُلِّ شَيء**)(یس:٨٣) هەروەها ئایەتی: (**وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيد**) (ق:١٦) ئەم ئایەتە مەزنانە، ئەوپەڕی نزیکایەتیی خوای گەورە دەردەخەن.. کەچی چەندین ئایەتی تری وەك: (**وَاِلَيْهِ تُرْجَعون**)(یس:٨٣) هەروەها: (**تَعْرُجُ الْمَلائِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ في يَوْمٍ كانَ مِقْدارُهُ خمسينَ اَلْفَ سَنَة**) (المعارج:٤) هەروەها ئەو وتەیەی پێغەمبەریش = صلی اللّٰه علیه وسلم = کە لە حەدیثی پیرۆزدا هاتووە: "... سَبعين ألف حِجاب " هەروەها حەقیقەتی میعراج..

هەموو ئەمانە، ئەوپەڕی دووریی ئێمە لە خوای گەورەوە، دەردەخەن..

دەمەوێ ئەم نهێنیی‌یە تەماوی‌یەم وا بۆ ڕوون بکەیتەوە، بە جۆرێك کە لە زەینەکانەوە نزیك ببنەوە!

وەڵام: مادەم وایە، گوێ ڕابگرە:

یەکەم: لە کۆتایی تیشکی یەکەمدا وتمان کە: "خۆر" بەهۆی ڕووناکیی‌یە نەبەستراوە سەربەستەکەی و لە ڕووی دەرکەوتنی وێنە نامادديی‌یەکەی لە ئاوێنەکاندا، لە بیلبیلەی چاوت = کە ئاوێنەی پەنجەرەی گیانی تۆیە = نزیکترە لێتەوە، کەچی تابلـێی تۆ لە خۆرەوە دووریت! چونکە لەناو ماددەدا پابەندیت و بەستراویتەوە و، مەگەر هەندێك وێنەی خۆر لە ناو ئاوێنەکاندا و چەند سێبەرێکی، دەنا ناتوانیت دەستی لـێ بدەیت و، مەگەر جۆرێکی درەوشانەوەی هەندەکیی خۆر دەنا ناتوانیت ڕووبەڕووی ڕابوەستیت و، مەگەر لە ڕەنگەکانی کە لە حوکمی سیفەتەکانی‌دان و، هەندێك لە تیشکەکانی کە وەك بەشێك لە ناوەکانی "خۆر" وان، دەنا ناتوانیت نزیکی ببیتەوە و توخنی بکەویت.. خۆ ئەگەر بتەوێت لە پلەی ڕاستەقینەی خودی خۆر نزیك ببیتەوە و ڕووبەڕووی ڕابوەستیت، دەبێ لە زۆر پابەندیو کۆت و زنجیری ئێستات خۆت داماڵیت و بە چەند پلەیەکی هەمەکیی زۆر و زەبەندەدا تێپەڕ ببیت، وەك بلـێی لە ڕووی دەستبەرداربوونتەوە لە پابەندیی‌یە ماددی‌یەکانت لە ناوەڕۆکدا بە ئەندازەی گۆی

زەوی گەورە ببیت و ڕۆحیشت بە چەشنی هەوا بڵاو ببێتەوە و بە ئەندازەی مانگیش بەرز ببیتەوە و، بە وێنەی مانگی چواردەش ڕووبەڕووی خۆر ڕابووەستی، ئنجا دەتوانیت لافی جۆرە نزیكبوونەوەیەك لە خۆر لێ بدەیت.

خوای گەورەش (ولله المثل الأعلى) كە مەزنی خاوەن كەماڵ و شكۆمەند و، "واجب الوجود" و، بەدیهێنەری هەموو بەدیهاتوویەك و، نووری هەمیشەیی و، پادشای ئەزەل و ئەبەدە.. لە نەفسی خۆت نزیكترە لێتەوە، كەچی تۆ بە چەشنێكی ڕەها دووریت لێیەوە.

ئەگەر هێز و توانای هەڵێنجان(الإستنباط) لە خۆتدا شك دەبەیت، ئەوا وردەكاری‌یەكانی ناو نموونەكە بەسەر حەقیقەتەكاندا تەتبیق بكە.

دووهەم: بۆ نموونە: ناوی "سەركردە" = لە نێوان ناوە زۆرەكانی پادشادا = لە چەند فەرمانگەیەكی یەك لەناو یەكی دەوڵەتەكەیدا دەردەكەوێت، هەر لە فەرماندەیی گشتیی سەركردەی سوپا و فەرمانگەی موشیر و فەریقەوە تا دەگاتە فەرمانگە و بازنەی ملازم و عەریف. واتە لە چەندین فەرمانگەی فراوان و تەسكدا و بە شێوەیەكی هەمەكی و هەندەكی ئەو ناوەی پادشا دەردەكەوێت..

واتە سەرباز لە كاتی ئەنجامدانی خزمەتی سەربازی‌دا پلە و پایەی عەریفەكەی دەكات بە مەرجەعێكی خۆی، چونكە دەركەوتنی یەكجار هەندەكیی "سەركردەیی" لەو مەقامەدا دەبینێت و، لە ڕێی ئەم دەركەوتنە هەندەكی‌یەی ناوی سەركردە لە مەقامی عەریفەكەی‌دا پەیوەندیی بە سەركردە هەرەگەورەكەیەوە بۆ دروست دەبێت. بەڵام گەر ئەو سەربازە بیەوێت لە ڕێی ناونیشانی ئەسڵیی سەركردەی هەرەگەورەی سوپا پەیوەندیی پێوە بكات، دەبێ چەند پلەیەك ببڕێت و پێیاندا سەربكەوێت، هەر لە پلەی عەریفەوە تا پلەی هەمەكیی سەركردەی گشتی.

واتە پادشا بە ناوەكەی و فەرمانڕەوایی و یاسا و زانیاری و تەلەفۆن و كارسازیی خۆی، لەو سەربازەوە نزیكە، خۆ ئەگەر پادشا مرۆڤێكی نوورانی و لە چینی "ئەبدال"ی ئەولیاكان بێت، ئەوا بە ئامادەبوونی زاتیشی لەو سەربازەوە نزیك دەبێت، چونكە ئەو كاتە هیچ شتێك ڕێی لێ ناگرێت. واتە ئەو سەربازە

هەرچەند لەوپەڕی دووری‌دایە لە پادشا و هەزاران پلەو پەردە هەن لە نێوان خۆی و پادشادا، کەچی هەندێ جار پادشا بەزەیی پێدا دێتەوە و = دوور لە عادەتی خۆی = دەیباتە دیوانی حوزووری خۆی و لەوێدا لە چاکەکاری و لوتفی خۆی بە سەردا پەخش دەکات.

(ولله المثل الأعلى) ئەو خواوەندەش کە دارای فەرمانی "کن فیکون"ە و بە وێنەی سەربازی گوێڕایەڵ: خۆر و ئەستێرەکانی ملکەچی فەرمانەکانی خۆی کردووە، زیاد لە هەموو شتێك لە هەموو شتێکەوە نزیکترە، کەچی هەموو شتێك بە چەشنێکی بێ‌سنوور و لەڕادەبەدەر لەو خواوەندەوە دوورە..

خۆ ئەگەر مرۆڤ بییەوێت بێ پەردە بڕواتە ناو دیوانی حوزووری موقەددەسی ئەو، ئەوا دەبێ حەفتا هەزار پەردەی نووراني و تاریك (واتە ماددی و گەردوونی و ئەسمائی و سیفاتی) ببڕێت و، پاشان بەرەو هەموو یەکێك لەو ناوانە سەر بکەوێت کە هەریەکەیان دارای هەزاران پلەی درەوشانەوەی تایبەتی و هەمەکین و، دەبێ بەرەو چینەکانی سیفەتە بەرز و مەزنەکانی خواوەند بڕوات و، ئنجا بۆ عەرشی ئەعزەمی ئەو سەر بکەوێت کە بە لێ‌درەوشانەوەی ئیسمی ئەعظەم بەهرەوەر بووە. خۆ ئەگەر ڕاکێشان و لوتفی خوای گەورە بۆ ئەم مەبەستە نەکەوێتەکار، ئەوا پێویست بە هەزاران ساڵ و کار و ڕێگابڕین دەکات.

بۆ نموونە: ئەگەر بتەوێت لە ڕێی ناوی "الخالق"ەوە لە خوای گەورە نزیك ببیتەوە، دەبێ پێش هەموو شتێك لەو ڕووەوە پەیوەندیی لەگەڵدا ببەستیت کە بەدیهێنەری خۆتە.. ئنجا کە بەدیهێنەری سەرجەمی خەڵکی‌یە.. پاشان بەو ناونیشانەی کە بەدیهێنەری هەموو زیندەوەرانە.. ئنجا بە ناوی ئەوەی کە بەدیهێنەری گشت بوونەوەرانە. لەبەر ئەوە، گەر بەم چەشنە پلە بە پلە و هەنگاو بە هەنگاو نەڕۆیت، هەر لە سێبەردا دەمێنیتەوە و لە درەوشانەوەیەکی هەندەکی زیاترت دەست ناکەوێت.

بێدارکردنەوەیەك: لە نموونەکەی پێشەوەدا، پادشا ناوبراوەکە لەبەر ئەوەی خۆی نەیدەتوانی ڕاستەوخۆ کارەکانی ڕاپەڕێنێت ناچار لە ناوەندی پلەکانی ناوی "سەرکردە"دا چەند هۆکارێکی وەك موشیر و فەریقی دانابوو.. بەڵام ئەو

خواوەندەی کە هێندە بەتوانایە جڵەوی هەموو شتێکی لە دەستدایە، پێویستی بە هۆکارەکان نییە، بەڵکو هۆکارەکان چەند شتێکی ڕواڵەتیی ڕووتن، پەردەی ڕووی عیززەت و مەزنایەتیی ئەون و چەند بەڵگەیەکن لە ڕێی: بەندایەتی و کۆڵەواری و هەژاری و سەرسامییان لە بەردەم مەزنێتیی خوای گەورەدا، ئاماژە بۆ پادشایی پەروەردگارێتیی ئەو دەکەن و، ئەوان یارمەتیدەری خوای گەورە نین و هەرگیز هۆکارەکان ناتوانن ببن بە هاوبەش لە دەستەڵاتداریی پەروەردگارێتیی ئەودا، چونکە ئەو هۆکارانە تەنها بریتین لە چەند پەردەیەك کە بۆ بینین پێش چاو خراون.

تیشکی چوارەم:

ئەی نەفسی تەمبەڵم!

حەقیقەتی نوێژ، کە لە میعراجی ئیماندار دەچێت، وەك ئەوە وایە سەربازێکی ئاسایی = بە وێنەی نموونەکەی پێشوو = تەنها بە هۆی لوتفی پادشاوە لە کۆڕی مەزنی پادشادا وەربگیرێت..

جا وەرگرتنی تۆش بۆ ئامادەبوون لە بەردەم شکۆمەندیی خوای گەورەدا، تەنها ئاورلێدانەوەیەکی لوتفی خواوەندی مەزنی خاوەن جوانی و پەرستراوی شکۆمەندە. چونکە کاتێك کە تۆ دەڵێی: "ألله أكبر" لە واتا و ناوەرۆکدا بەرەوپێش دەڕۆیت و، چ بە ئەندێشە و چ بە نییەت دنیا و قیامەت دەبڕیت و تەنانەت لە پابەندییە ماددییەکان خۆت دادەماڵیت و بەرز دەبیتەوە و پلەیەکی بەندایەتیی هەمەکی یان سێبەرێکی پلەی هەمەکی یان یەکێ لە وێنەکانی، بەدەست دەهێنیت و، بە جۆرە حوزوورێکی قەلبی و ئامادەبوون لە بەردەستی خوای گەورەدا شەرەفمەند دەبیت و، بە گفتوگۆی: (**إِيَّاكَ نَعْبُدُ**)بەهرەیەکی مەزن دەستی خۆت دەخەیت، هەرکەس بەپێی پلەی خۆی.

بەڵێ ڕاستە، وشەی: "ألله أكبر.. ألله أكبر" و دووپاتبوونەوەی لە جموجووڵەکانی نوێژدا ئاماژەیە بۆ بڕینی پلەکان و سەرکەوتن بەرەو بەرزیی مەعنەوی و لە بازنە جوزئییەکانەوە بۆ هەمەکییەکان. ئەم وشەیە ناونیشانێکە بۆ پوختەی کەماڵاتی گەورەیی خواوەند کە لە چوارچێوەی ناسین و شارەزایی

ئێمەدا نین، وەك بڵێی هەموو وشەیەکی "أللّه أكبر"ئاماژەیەك بێت بۆ بڕینی یەکێك لە پلەکانی میعراج.

بەم جۆرە، گەیشتنی مرۆڤ بە سێبەرێك یان تیشکێکی حەقیقەتی ئەم نوێژە، چ لە مەعنادا و چ بە نییەت و چ بە تەسەوور و چ بە ئەندێشە، نیعمەتێکی یەکجار مەزن و بەختەوەرییەکی تەواو گەورەیە.

لەبەر ئەمەیە کە لە حەجدا بە زۆری ذیکری: "أللّه أكبر" دووپات دەکرێتەوە، چونکە حەج عیبادەتێکە لە پلەیەکی هەمەکیدا بە ڕاستەوخۆ و ئەصالەت بۆ هەموو حاجییەك.

هەروەك سەربازی ئاسایی لە ڕۆژی تایبەتیی وەك جەژندا = کتومت وەك فەریق = ڕاستەوخۆ دەڕواتە حوزووری پادشا و لە لوتف و بەخشندەیی ئەو بەهرەمەند دەبێت، حاجییش = هەرچەندەش عەوام بێت = لە حەجدا بە وێنەی ئەو وەلییەی کە پلەکانی بڕیوە، بە ناونیشانی "رب العالمين" ڕوو لە پەروەردگاری مەزنی دەکات و شەرەفمەندی ئەنجامدانی بەندایەتییەکی هەمەکی دەبێت.

بێ گومان ئەو پلە هەمەکییانەی پەروەردگارێتی، کە بە کلیلی حەج دەکرێنەوە و.. ئاسۆکانی مەزنایەتیی خوایەتی کە بە چاویلکەی حەج دەبینرێن و.. بازنەکانی بەندایەتی کە لە دڵ و ئەندێشەی حاجیدا فراوان دەبن کاتێ مەناسیکی حەج ئەنجام دەدات و.. پلەکانی گەورەیی و مەزنێتیی خواوەند و ئاسۆکانی درەوشانەوەکان، کە لە بەردەم مەزنێتیی خوایەتی و سامۆشکۆی پەروەردگارێتیدا گەرم و گوڕی و شەوق و سەرسامی و سەرسووڕمان بە حاجی دەبەخشن.. هەموو ئەمانە، تەنها بە "أللّه أكبر.. أللّه أكبر" نەبێت دانامرکێن و، تەنها بە دووپاتکردنەوەی ئەم ذیکرە دەتوانرێت پلە دەرکەوتووە بینراوەکە یان تەسەوورکراوەکە ڕابگەیەنرێت و ئاشکرا بکرێت.

ئەم واتایە = دوای حەج = بە چەند پلەیەکی بەرز و هەمەکی و جیا جیا، لە نوێژی جەژن و نوێژەبارانە و نوێژی مانگگیران و ڕۆژگیران و نوێژی جەماعەتدا، دەردەکەون.

ئا لێرەوە گرنگیی شەعائیرەکانی ئیسلامان بۆ دەردەکەوێت، با لە جۆری سوننەتەکانیش بن.

سبحان مَنْ جعل خزائنه بين الكاف والنون.

(فَسُبْحَانَ الّذي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شيءٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ).

(سُبْحَانَكَ لا عِلْمَ لَنَا اِلاّ ما عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَليمُ الْحَكيمُ).

(رَبَّنَا لا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ).

وصل وسلم على رسولك الأكرم، مظهر اسمك الأعظم، وعلى آله وأصحابه وإخوانه وأتباعه. آمين يا أرحم الراحمين.

پاشکۆیەکی بچووك

خوای گەورەی بەتوانای زانای کردگاری دانا، بە: "ڕێسا" و "لەگەڵیەك گونجان"ی بەدیهاتووانی، کە ئەمانەش ئەو عادەتانەی خواوەند دەریاندەخەن کە لە شێوەی چەند یاسایەکی گەردوونیدان، توانست و حیکمەتی خۆی و دەستتێوەرنەدانی "ڕێکەوت" لە هیچ کارێکیدا، دەردەخات..

هەروەها بەو کارانەی کە نامۆ و شازی ناو یاسا گەردوونییەکانن و پێچەوانەی کارە ئاساییەکانی ئەون و.. بە گۆڕانکارییە ڕواڵەتییەکان و.. بە جۆراوجۆریی شتە دەستنیشانکراوەکان و.. بە ئاڵوگۆڕ بوونی زەمانی نەمان و پەیدابوون..

بە هەموو ئەمانە، ویستی خۆی دەردەخات و دەیچەسپێنێت کە: هەر خۆی بکەری خاوەن ئیختیارە و، ویست و ئیختیاریشی ملکەچی هیچ پابەندی و کۆت و زنجیرێك نییە و ئەم کارەش پەردەی "ڕۆتین" دەدڕێت و خاوەن هەستان تێدەگەیەنێت کە: هەموو شتێك، هەموو کاتێك، لە هەموو کاروبارێکیدا، لە هەر شتێکدا پەیوەندیی بە خۆیەوە هەبێت، موحتاجی خوایە و ملکەچی

پەروەردگاریێتیەکەیەتی. بەمەش بێ ئاگایی ناهێڵێت و سەرنجی جیننی و ئادەمیزاد لە هۆکارەکانەوە بۆ لای هۆسازێنەری هۆکارەکان ڕادەکێشێت.

ڕوونکردنەوەکانی قورئانی پیرۆز لەسەر ئەم بناغەیە ڕوو لە خەڵکی دەکەن.

بۆ نموونە:

لە زۆربەی شوێنەکاندا هەندێ جار ڕوو دەدات کە بەشێك لە درەختە بەردارەکان ساڵێك بەر دەگرن، واتە لە گەنجینەی میهرەبانییەوە بەری دەدرێتێ و ئەویش تەسلیمی ئێمەی دەکات.. بەڵام ساڵەکەی تر سەرەڕای بوونی هۆکارە ڕواڵەتییەکانی بەرگرتن بەردەگرێت، بەڵام نایبەخشێت!

نموونەیەکی تر:

کاتەکانی باران بارین = بە پێچەوانەی کارە پێویستەکانی تر = هەمیشە لە ئاڵوگۆڕیان بەسەردا دێت و ناتوانرێت دەستنیشان بکرێن، تەنانەت لە ناوەندی پێنج شتە غەیبییەکاندا دانراون. چونکە گرنگترین جێگا لە بوونەوەردا بۆ "ژیان" و "میهرەبانی" دانراوە. بارانیش مایەی سەرهەڵدانی "ژیان" و "میهرەبانی"ی بێ گەردە.. لەبەر ئەوە، ئەو ئاوەی کە مایەی ژیانە و میهرەبانییەکی بەخشراوە، ناڕواتە ناوەندی قاعیدە و دەستوورێکی بەردەوامی ئەوتۆ کە ببێت بە پەردە لە نێوان بەندە و خوای گەورەدا و بێ ئاگایی بۆ مرۆڤ فەراهەم بهێنێت، بەڵکو ڕاستەوخۆ و بێ پەردە لەناو دەستی خواوەندی شکۆمەند و نیعمەتدەر و ژیانبەخشی میهرەباندا دەبێت تاکو هەمیشە و بەردەوام دەرگاکانی دوعا و شوکرانەبژێری لەسەر پشت بن.

نموونەیەکی تر:

بەخشینی ڕۆزی و دەستنیشانکردنی سەروسیما و ڕوخسار و شێوەی مرۆڤ تەنها چاکە و بەخششێکی خواییە بە جۆرێك پێیدەبەخشێت کە لە حسابی مرۆڤەکەدا نەبووە، ئەمەش بە ئاشکرا سەربەستی و ڕەهایی ویستی خواوەند و ئیختیاری پەروەردگار دەردەخات.

بەرێخستنی با و، ژێربارخستنی هەور و، کاروبارە خواییەکانی تری وەك ئەمانە، لەسەر نموونەکانی پێشوو قیاس بکە.

[1] له چاپە فارسىیەكەی مەكتووباتی ئیمامی ڕەببانیدا بەم جۆرە نووسراوە (ج١/ص٢٤ مكتوب شمارە ١٤٣)

چو غلام آفتابم هم أز آفتاب گویم

نه شبم نه شب پرستم كه حديث خواب گويم

له چاپه عەرەبیيەكەشدا بەم جۆرە هاتووە (ج١/ص١٢٤ المكتوب ١٣٠ وكذلك ج٢/ص١٠٣ المكتوب ٥٨):

وإني غلام الشمس أروي حديثها

فما لي والليل فأروي حديثه؟!

(وەرگێڕ)